

«ЯНА—ВЫДУМКА МАЁЙ ГАЛАВЫ...»

У кабінече Адама Ягоравіча, бацькі Максіма Багдановіча, вісела рэпрадукцыя «Сіксцінскай мадонны» Рафаэля. Яе падарыў Адаму Ягоравічу разам з рэпрадукцыямі іншых карцін Аляксей Максімавіч Горкі.

Максім ведаў і любіў гэтую карціну з дзіцячых гадоў, і вобраз Мадонны адыграў вялікую ролю ў фарміраванні яго эстэтычных поглядаў, натхніў на цудоўныя творы, прысвечаныя жанчыне-маці.

У адзінай прыжыццёвой паэтычнай кнізе Максіма Багдановіча «Вянок» ёсьць цыкл пад называю «Мадонны». У яго ўваходзяць дзве невялічкія паэмі¹ «У вёсцы» і «Вераніка».

У эпіграфе да паэмі «Вераніка» паэт напісаў: «Яна — выдумка маёй галавы». Але даследчыкаў творчасці М. Багдановіча не раз цікавіла пытанне, ці быў у герайні паэмы «Вераніка» прататып і якія падзеі ўспамінае аўтар з такім сумам? Дзе, калі і з кім гуляў Максім у лапту, гаралкі і гарадкі, пускаў «у паветра белых галубоў»? Ці быў такі сад, «дзе веяла дыханне сна», у якім узрасла Вераніка?

Паэт Алесь Бачыла ў сваёй кнізе «Дарогамі Максіма» выказаў наступнае меркаванне:

«Чытаючи апісанні прыроды ў «Вераніцы», мы адразу пазнаем Ракуцёўшчыну², дзе былі

І вулка, веючая сном,
І ціхі старасвецкі дом
З цяністым, адзічным садам,
Над ім шпакоўніца ўгары,
А ўкруг скіліўся тын стары».

Прааналізаваўши ўсе абставіны, адлюстраваныя ў паэмі «Вераніка», і супаставіўшы іх з расказамі людзей, якія яшчэ помніць тых, хто некалі жыў у Ракуцёўскім фальварку, Алесь Бачыла прыходзіць да вываду, што «за вобразам Веранікі стаяла канкрэтная асоба. Яна яшчэ пазней напомніць паэту пра сябе.

¹ Сям паэт у лісце да супрацоўніка рэдакцыі газеты «Наша ніва» ад 7 лістапада 1913 года называў «У вёсцы» паэмай (гл. часопіс «Полымя», 1958, № 3, стар. 182).

² Ракуцёўшчына — вёска ў Маладзечанскім раёне. Да рэвалюцыі там быў і неўлікі фальварак.

Я ў саде пайшоў. Усё глуха,
дзіка,
Усё травою зарасло.
Няма таго, што раныш было,
І толькі надпіс «Вераніка»,
На ліпе ўрэзаны ў кары,
Казаў вачам аб тэй пары.

А што да эліграфаў, дык іх, як і самі вершы, не заўсёды трэба разумець просталінейна».

У разважаннях Алесі Бачылы мно-
га слушнага, але з асноўным вывадам
яго, што ў «Вераніцы» паказаны па-
дзеі, якія адбываліся ў Ракуцёўшчы-
не, — згадацца цяжка.

Уважліва чытаемся ў тэкст паэ-
мы. Першае, на што звяртаеш увагу,
гэта тое, што дом і сад Забелаў былі
не ў фальварку, а недзе на цікай га-
радской вуліцы.

Не калыхнуцца лісця ў хвалі,
Успляснушь пенаю цвятоў
Паверх чарэшневых кустоў;
Кіпіць шум места дзесь там
далі,

А тут і глуха і цямно,—
Не зварухне марское дно.

Ціха ў вялікім цяністым адзічэлым
садзе, але далей, у горадзе (месце)
«кіпіць шум». Гэта ўжо не вёска Ра-
куцёўшчына!

А Ракуцёўшчына сапраўды глыбока
запала ў сэрца паэта, але ўражанні ад
яе ён выказаў не ў «Вераніцы», якую
задумаў, відаць, яшчэ да паездкі на
Беларусь, а ў маленькай паэмі «У
вёсцы». Максіма Багдановіча ўразіла
беднасць беларускай вёскі.

Праз вёску я ішоў.
Панураю чаргой
З абох бакоў крывой і
вузкай вулкі хаты
Стаялі — шэрыя,
струхнёшыя; як латы,
Віднеліся ў сцянах
сляпяя вокны іх,
І аж счарнелася салома
стрэх гнільых.

Паэма «Вераніка» пачынаецца з
апісання вясёлых гульняў у гарадкі
і лапту. Мы не ведаєм з біографіі
Максіма Багдановіча, каб у гады юна-
цтва ён часта сустракаўся са сваімі
равеснікамі і гуляў з імі ў гарадкі,
лапту, а таксама ганяў галубоў. Баць-

ка паэта сцвярджаў, што Максім у гімназічныя гады жыў адзінока і сіратліва. Але ў паэме «Вераніка» паэт апісвае свае гульні з такой дакладнасцю і з такім светлым сумам па тых незваротных, бесклапотных днях, што нелькам не паверыць: паэт быў уздельнікам тых падзеяў, што апісаны ў паэме.

Як гэта часам і бывае, выпадак дапамог мне знайсці кончык вяровачкі і даведаца пра некаторыя не вядомыя раней факты біяграфіі Максіма Багдановіча. Яны цесна звязаны з падзеямі, апісанымі ў паэме «Вераніка».

У 1971 годзе Міністэрства культуры БССР атрымала ліст з Ленінграда ад Мікалая Іванавіча Лілеева, які паведамляў, што ён мае экземпляр кнігі Максіма Багдановіча «Вянок» з аўтографам паэта і прапануе аддаць яго на радзіму Максіма Багдановіча. Пісьмо было перададзена ў Дзяржаўную бібліятэку БССР імя У. І. Леніна, і дырэкцыя бібліятэкі пропанавала купіць кнігу. Мікалаі Іванавіч прыслалі кнігу ў дарунак Дзяржаўной бібліятэцы.

МАКСІМ БОГДАНОВІЧ

Максім Багдановіч

Фото

М. Багдановіч
1914

ВЯНОК

кнішка выбраных першою.

БІЛARУСЬ. ДРУКАРКА МАРКІНА КУТЫ
1913

На кнізе — лаканічны аўтограф Максіма Багдановіча: «Ніколаю Рафаіловічу Какуеву от автора. М. Богданович. Яросл. 1914». Цяпер гэты каштоўны экземпляр «Вянка» з надпісам, напісаным каліграфічным почыркам уласнаю рукой Максіма Багдановіча, захоўваецца ў аддзеле рэдкай кнігі Дзяржаўной бібліятэки БССР імя У. І. Леніна.

Мікалаі Рафаілавіч Какуев, якому Максім Багдановіч падарыў свою кнігу, — яраславец, гімназічны таварыш

паэта і родны дзядзька Мікалая Іванавіча Лілеева.

«Кніга «Вянок», — пісаў М. І. Лілееву на імя дырэктара Дзяржаўной бібліятэки БССР імя У. І. Леніна Эдуарда Мікалаевіча Цыганкова, — з'яўляецца свайго рода рэліквіяй нашай сям'і, і мы з задавальненнем дорым яе бібліятэцы».

Адсюль вяровочкі пацягнулася да-лай. Пазнаёміўшыся з пісьмом Мікалая Іванавіча, я зразумела, што ён, хоць асабіста і не ведаў паэта, павінен многа ведаць пра яго з сямейных гутараў. Я паслала ў Ленінград двухтомнае выданне твораў М. Багдановіча, альбом аб яго жыцці і творчасці, бібліографічны даведнік і некаторыя іншыя матэрыялы і запытала Мікалая Іванавіча, ці не захаваліся ў яго фотаздымкі М. Багдановіча. А яшчэ прасіла, каб ён паведаміў усё, што ведае ад дзядзькі пра Максіма.

У адказ на маё пісьмо Мікалаі Іванавіч напісаў:

«Мяне вельмі радуе, што памятныя рэчы, звязаныя з М. Багдановічам — сябрам майго дзядзькі, атрымалі прызнанне і будуць па праву належаць беларускаму народу», — і выслаў фота Максіма Багдановіча з аўтографам. Гэтае фота Максім Багдановіч падараваў Мікалаю Какуеву.

На адваротным баку фота выразным дробным почыркам Максіма Багдановіча напісана:

Я вспоминаю дом старинный,
На тихой улице фасад,
И небольшой уютный сад,
И двор просторный и пустынный.

На нем кипели игры наши:
При общем шуме взмах руки
Вдруг «брал на вынос» городки,
И смех звучал при виде «каши»
и т. д. и т. д.

Не поминай лихом!

24

Яросл., 19 VIII 11 г. М. Богданович.

Першае, што кідаецца ў вочы, — верш з'яўляецца рускім варыянтам пачатку паэмы «Вераніка». Асабліва блізкія да рускага тэксту наступныя радкі з «Веранікі»:

Вясёла юшлі гулянкі наши:
Пад шум і гук размах руки
Збіваў здалёку гарадкі,
Быў чутны смех пры відзе «каши»,
І кожны стрымліваў свой плач,
Калі ўразаўся ў плечы мяч.

Першая страфа аўтографа была дагэтуль вядома як асобыні верш. Яна змешчана ў зборы твораў М. Багдановіча (Мінск, т. I, 1968, стар. 281).

Другая сстрафа дагэтуль была невядома, і мы публікуем яе ўпершыню.

Той факт, што паэма «Вераніка» ме-ла дачыненне да сям'і Какуевых, заці-

кавіў мяне, і я зноў напісала Мікалаю Іванавічу, падзялілася некаторымі сваімі здагадкамі і прасіла адказаць на ўсе мае пытанні.

І ён адказаў. Адказаў цікавым змястоўным пісьмом. Вось яно:

«Вось я, нарэшце, сабраўся з думкай і пастараўся дапамагчы ў Вашай работе.

Каб вершы М. Багдановіча загаварылі, Вы павінны сабе ўяўіць стары багаты дом таго часу. Гэта быў дом маёй бабулі Тацяны Рафайлайны Какуевай у Яраслаўлі. З ёю жылі малодшыя Какуевы: мая мачі Ганна Рафайлайна (старэйшая з дзяцей), блізняты Варвара і Рафаіл і малодшы брат Мікалай. (Для яснасці растлумачу, што імя Рафаіл паўтаралася ў сям'і Какуевых у трах пакаленнях).

Дом быў вельмі гасцінны, і таму там заўсёды збіралася моладзь. Любімы мі гульнямі на дварэ тады былі лапта і гарадкі. Вясёлая кампанія гімназістаў напаўняла шумам і смехам вялікі двор. Пасылаю, з просьбаю вярнуць, яго фатаграфію.

Узяць «на вынас» — гэта азначала адным ударам выбіць усе чуркі з гарадка, а «каша» — гэта калі фігура развалілася, але ўсе чуркі засталіся ў горадзе. У лапту з хлапчукамі гулялі і дзячынкі.

У халодныя вечары моладзь збіралася ў прасторных пакоях дома. Тут чыталі вершы і музіцыравалі. Троє з дзяцей добра іграўлі: Ганна — на рапалі (яна потым паступіла ў Петраградскую кансерваторыю), Рафаіл — на віяланчэлі, Мікалай — на скрыпцы. Нехта з дзяцей — на альце. Часта ўсе спявалі хорам. (Старэйшае пакаленне Какуевых таксама было вялікім аматарам музыкі).

Я вспомінаю дзяду стариннай,
Ча той час чарці фальварак,
И пебольшай уютнай сад,
И Двор прасторней и пустынней

Ча часы пінчыя штоны начини
Былі ёщэшчо чудоў вішнёвых ручнік
Фруктавых, бровы на вішнёў "горадах",
И сініх зборах пры будоў "каши".

і т. д., і т. д.
кончат віслася за віслы.

Не познайшчай місцік!
М. Багдановіч

Мінск, 19 24
т. 11.

Часам уся кампанія ездзіла пад Яраслаўль у сяло Шчэпетава. Там быў ненялікі фальварак у бабулі з вялікім фруктовым садам і мноствам кветак (кветкі бабуля разводзіла з вялікай любоўю, і насенне ёй прысыпалі з усяго свету). Бабулін дом яшчэ захаваўся, але ад саду нічога не засталося. Дзенідзе цэлая яшчэ жывая агароджа...

У вёсцы каталіся на лодыцы па вялікай сажалцы, што была ля сядзібы, хадзілі ў лес. Ва ўсіх забавах прымаў удзел і друг сям'і — Максім Багдановіч.

Пасля атрымання Вашага апошняга пісьма і зборніка вершаў я доўга думаў над пазмай «Вераніка». Сапраўды, у яе ўвайшоў пасланы мной незакончаны верш. Гульню ў лапту пачвярджаюць радкі: «...І кожны стрымліваў свой плач, калі ўразаўся ў плечы мяч...». Я ўспамінаю, што і пра галубоў мне нешта рассказала мая мама. Што датычыць аўтабіяграфічнай паэмы, мяне бярэ сумненне, таму што ніхто з Какуевых, па-моему, не можа служыць правобразам Веранікі. Крыху падобная на яе прыёмная дачка дзядзькі — Ліда, але пакуль пра яе я нічога напісаць не могу. Уважліва пра глядзеўшы яшчэ раз усе старыя фатаграфіі, я знайшоў дзве группы гімназістаў. Яны вельмі падобныя, і адну я Вам могу падарыць... Калі мне ўдасца здабыць дадатковыя звесткі, я Вам

Двор пры гарадскім доме Какуевых, на якім М. Багдановіч гуляў з таварышамі ў гарадкі.

напішу, і Вы скажаце мне, калі ласка, што Вас яшчэ асабліва цікавіць...»

Разглядаю прысланую Мікалаем Іванавічам фатаграфію, яку ён апісаў у пісьме. Групавы фотаздымак сямі гімназістаў. У першым радзе пасярэдзіне Максім Багдановіч. Ён вылучаецца сярод групы сваёй віндроткай — форменай, але мешкаватай, пашытай з простага матэрыялу. И ў той жа час сядзіць у сярэдзіне, як старэйши.

Мы не прывыклі бачыць Максіма поўным. Калі ён вучыўся ў ліцэі і пазней, ён быў высокі і стройны. Гэта мы ведаем па ўспамінах бацькі паэта і людзей, якія асабістая яго ведалі (напрыклад, па ўспамінах В. Гарбацэвіча)¹. Тут мы бачым юнака трошкі нязграбнага, з хлапечымі поўнимі вуснамі. И ўсё ж вы адразу яго пазнаеце. Гэта фота — добрая ілюстрацыя да ўспамінаў Д. Дзябольскага, які пісаў:

«Упершыню я ўбачыў Максіма на шырокай мармуровай лесвіцы гімназіі, дзе мне нехта яго паказаў. У гэты дзень пайшлі ў нашым класе размовы, што прыехаў нейкі навічок з Ніжняга, але што будзе ён вучыцца не ў нашым, а ў паралельным класе. Першае, што кінулася ў вочы і вельмі запомнілася ў Максіма, — не зусім звычайны выгляд гімназічнага касцюма. Курткі і штаны ва ўсіх гімназістах былі з добрага сукна і заўсёды захоўвалі «першапачатковую» форму. Касцюм жа Багдановіча, яўна сваёй работы, пашыты з-нечага хутчэй падобнага на мультан, меў не зусім бездакорны выгляд.

Чутка аб tym, што навічок вельмі начытаны і «во як ведае літаратуру», зараз жа дайшла да нашага класа...»².

Звесткі, атрыманыя ад Мікалая Іванавіча Лілеева, поўнасцю пацвярджаюцца ўспамінамі Д. Дзябольскага.

«У апошняй гімназічнай гады, — піша Д. Дзябольскі, — Максім пазнаёміўся з сям'ёй свайго аднакласніка Рафаіла Кукуева³ і стаў часта там бываць, пасябраваўшы не столькі з братамі Рафаілам і Мікалаем, як з думамі іх сёстрамі — Ганны і Варварай. Яны вучыліся ў жаночай гімназіі і з Максімам былі прыкладна аднагодкі. Абедзве добра ведалі мовы і былі вельмі прыгабнымі, асабліва Ганна, стройная, з тонкім тварам і цёмнымі вачымі. Вясною Максім амаль кожны вечар бываў у іх; на вялікім двары Кукуевскага дома па вечарах гулялі ў гарадзішчы. Максім быў захоплены гульняй і з

Дом Какуевых у сяле Шчокатава.

захапленнем пра яе расказваў. У радках пра «гарадкі» ў вершаваным апавяданні «Вераніка» я адразу ж пазнаў яго расказы аб гарадках у веснавыя светлыя вечары на дварэ Кукуевых.

Знаёмства з сям'ёй Кукуевых і пастаянныя наведванні ў ту юную вясну вялікага Кукуевскага дома былі, магчыма, лепшым часам яго не вельмі радаснага юнацтва, таму што хвароба ўвеселіла напамінала аб сабе.

У сям'і Какуевых Максім Багдановіч знайшоў тое, чаго яму так не хапала ў сваёй сям'і: гасціннасць, утульнасць, дружную кампанію равеснікаў.

Дома Максім заўсёды сядзеў у сваім пакойчыку. Ён даўно ўжо не ведаў матчынай ласкі. Бацька быў заняты сваімі справамі, у мачахі было нямала клопату са сваімі дзецьмі: іх было пяцёра.

У Багдановіча моладзь ніколі не збиралася. Сямейныя справы бацькі Максіма склаліся такім чынам, што дадому ён ніколі нікога не запрашаў. Жывучы ў бацькі, Максім таксама не меў магчымасці запрашаньца да сябе таварышаў. Вось ад гэтага аднастайнага жыцця Максім і знайшоў аддушыну ў сям'і Какуевых і Дзябольскіх, дзе збираліся культурныя і вясёлія равеснікі. Д. Дзябольскі так і піша:

«У нас Максім знаходзіў тое, чаго яму, відавочна, вельмі не хапала, — утульнасць».

Цеплыня, дружба і бесклапотная весялосць у доме Какуевых і далі фактычны матэрый для апісання юнацкіх гульняў ў вершаваным апавяданні «Вераніка».

Але застаецца яшчэ самое істотнае пытанне: ці існавала Вераніка?

Пачнём з імя. Ці сустракаў Максім Багдановіч дзячынчу Вераніку?

Звернемся зноў да ўспамінаў бліжэйшага таварыша Максіма Багдановіча Дыядора Дзябольскага.

«У 1910 г., — піша Д. Дзябольскі, — з'явілася ў нашай сям'і маленъкая чароўная істота, наша першая пляменіца — Вераніка. Для Максіма яна адразу ж стала не менш блізкай, чым

¹ Гарбацэвіч В. «Чалавек чыстага сэрца». «Літаратура і мастацтва», 1957, 28 верасня.

² Дзябольскі Д. «Старонкі ўспамінаў». «Літаратура і мастацтва», 1958, 5 лютага.

³ Д. Дзябольскі памылкова называе яго Кукуевым, замест Какуева.

Група яраслаўскіх гімназістаў. У цэнтры (сядзіць) М. Багдановіч.

для нас усіх. Ён заўсёды размаўляў з ёю, прынёс вялікі заалагічны атлас з малюнкамі звяроў. Гэтых звяроў яна падаўту разглядала, седзячы на сваім высокім крэсліку, і, калі прыходзіў Максім, гаварыла глыбокім шэптом: «Максім прыйшоў».

Мая маці расказала неяк Максіму, што вось Вераніка ёй спаць не дае, так рана прачынаецца. З гэтага поваду быў напісаны вершык, чатыры радкі якога захаваліся ў маёй памяці, таму што лісток з ім, напісаны Максімам, я хаваў у яго зборніку «Вянок»:

Если, Роночка, ты встанешь спозаранку
Или если спать не будешь по ночам,
Позову я к нам большую «амку»,
Этой «амке» Роночку отдаэм.

Імя Вераніка Максіму вельмі падабалася. Адсюль пайшла назва яго паэмы «Вераніка». І тады ўжо ён пачаў шукаць і прыкмичаць у рысах і жэстах дзяўчынкі жаночае і мачярынскае. І ў гэтай паэме яму удалося стварыць вобраз дзяўчыны, якая

Зіяючи перада мной
У новай пекнасці жывой,
У той, што з постакцю дзяўчыны
Злівала мацеры чарты.

Пасля сканчэння гімназіі мы сустракаліся вельмі рэдка, таму, відавочна, і запомнілася, як вясною 1912 года Максім, седзячы ў крэсле-качалцы, расказваў мне аб гэтым хваляваўшым яго вобразе як пра яго, Максімава, адкрыццё і як пра вабячую да сябе загадку».

Значаць, імя герайні паэмы дадзена па маленікай дзяўчынцы Роначы, Вераніцы, якая так палюбілася Максіму. Аўтар уклаў у вобраз Веранікі разуменне жаноцкасці і прыгажосці. Гэта — своеасаблівы ідэал, да якога ён звяртаецца ва ўсім цыкле «Мадонны», у паэмах «У вёсцы» і «Вераніка». Вобраз Веранікі сапраўды «выдумка гаваў» паэта.

Застаецца апошніе пытанні: а ці не было асобы, якой прысвечаны гэтыя ўсхватываныя вершы паэта?

Бацька Максіма Адам Ягоравіч у пісьме ад 23 чэрвеня 1926 года на імя Інстытута беларускай культуры паведаміў, што вершы сына, адрасаваныя Ані, «Учора шчасце толькі глянула ня смела...», «Четверной акростих», «Умітесь, волнения страсти...» і інш. прысвечаны Ганне Ку(а)куевай і што Ганна Р-на К-ва — таксама яна».

Вось тэкст гэтых вершаў:

Учора шчасце толькі глянула ня смела
І развеяліся хмари эмрочных дум.
Сэрца чулае і млела і балела,
Радасць душу мне шчаміла, быццам
сум.

Усё жыццё, як лёгкая завея,
Кнігу разгарнуў — а не магу чытаць.
Як зрабілася, што пакахаў цябе я,—
Хіба знаю я? Да і нашто мне знаць?

Верш гэты асабісты, напісаны для сябе. Аўтар звяртаецца ў ім да дзяўчыны на «ты», піша на беларускай мове.

«Четверной акростих» напісаны на рускай мове і адрасаваны, відаць, самой Ані. Звяртаецца паэт да яе на «Вы»:

Ах, как умеете Вы, Анна,
Не замечать, что я влюблен.
Но все же шлю я Вам не стон,
А возглас радостный: осанна!

Аня, Анна, Ганна Рафаілаўна Какуева ўжо знаёмая нам. Яна — сястра гімназічных таварышаў Максіма Багдановіча Рафаіла і Мікалая Какуевых, гімназістка, уздельнік вясёлых гульняў на двары Какуевых. Яна добра ведала замежныя мовы, іграла на рапалі (пасля скончыла кансерваторию з залатым медалем), была добрая наезніцай. Д. Дзябальскі ўспамінае яе прыгожай, зgrabней дзяўчынай з тонкім тварам і цёмнымі вачымі. Узростам была, відаць, трошкі старэйшая за Максімам і братоў Какуевых. Вось і ўсё, што мы ведаем пра яе маладыя гады.

Але гэта дзяўчына, пра якую мы так мала ведаем, пакінула глыбокі след у творчасці Максіма Багдановіча.

Сярод чарнавых накідаў М. Багдановіча захавалася нямала радкоў, у якіх паэт выказаў свою любоў да Ані і свой вялікі болъ:

Толькі чаму ж гэта ў ночы глыбокія,
Даўшы спачынак стамлёным вачам,
Я шапачу цераз сны адзінокія:
«Ання... мая... нікаму не аддам».

Вершы, прысвечаныя Ані, носяць яўна выражаны аўтабіографічны харектар. З наступных радкоў, у якіх аўтар звяртаецца да Ані, відаць, як адносілася да яго Аніна цётка Тацяна Рафайлаўна:

Вашай цётцы, здаецца, вельмі
прыемна
Рабіць обыск у майм сэрцы.

Яшчэ ўчора яна мне сказала:
«Прызнайцеся, што Вы палюбілі Аню!»

Вялікім болем адзываўца наступныя радкі няскончанага верша М. Багдановіча:

Больш за ёсё на свеце жадаю я,
Каб у мяне быў свой дзіцёнак,—
Маленькая дачушка-немаўляшка,
Аня Максімаўна,
Такая прыгожаньская,
Цёплая, мокраньская,
З чорнымі валосікамі і броўкамі,
З цёмна-карэмі вочкамі,
А ручкі, як перацянутыя ніткамі.
Зусім, такая, як Вы,
Калі Вы былі маленькая дзяўчынкай.

Паэт не цешыць сябе надзеяй на асабістae шчасце. Адзінае, што дазваляе ён сабе,— жаданне быць сведкам яе шчасця. Ен хоча дажыць да таго часу, калі ў Ані народзіцца дзіця, падобнае на яе.

Уймітесь, волненія страсти,
Усни, безнадежное сердце.
Угрюмо, тоскливо
Несітесь года за годами,
Угрюмо, тоскливо.
Одну лишь таю я надежду,—
У Ані родіцяся ребенок,
Похожий на маму,
С глазамі, как темные звезды:
Похожий на маму.
Отдам свою жизнь ему в руки,—
Пускай тогда буде, что буде:
Іль пусть он в ручонках
Сломает ее, как игрушку,
Іль пусть он в ручонках
Согреет мне сирое сердце.

I, нарэшце, Максім Багдановіч падводзіць сумны вынік свайму каханню:

Муар
Двума колерамі
Пераліваецца.
I бачна ўсім,
Дзе пачынаецца і дзе канчаецца
каторы;
А ёсё ж такі мяжу між імі
Чэртою цвёрдай
Не правесці.
У сэрцы боль:
Ніколі

З душою Вашай так не сальеца
Мая душа.
Канец.

Калі першыя вершы, прысвеченныя Ані, маглі быць напісаны ў 1910—1911 гадах, дык вершы «Усни, безнадежное сердце», «Муар двумя колерамі пераліваецца і іншыя напісаны, відаць, у ліцэйскі перыяд жыцця паэта. Гэта быў час, калі моладавъ какуеўскага дома ўжо раз'ехалася і Максім Багдановіч з Аней толькі ў час канікулаў. Але вобраз Ані Какуевай жыў у сэрцы Максіма. Вершы пра Аню ён наўраты хацеў сабраць у асобны цыкл «Полынь-трава. Стихи об Ане Р-не с ее портретом, автографом, с комментариями к стихам». Такі надпіс быў зроблены паэтам у аўтографе верша¹.

Аднаму паэту вядома, што хацеў ён напісаць у каментарыях да вершаў пра Аню. Адно відавочна, што хоць Максім Багдановіч і разумеў, што палын-трава заглушае «пазабытыя даўнейшыя пусті»², свае заветныя думы ён і ў 1913 годзе павяраў Ані. Аб гэтым сведчыць сам паэт.

У пісьме да супрацоўніка рэдакцыі газеты «Наша ніва» ад 7 лістапада 1913 года Максім Багдановіч пісаў:

«На рэдакцыю Н. Н.» («Нашай нівы» — Н. В.) пасылаю паэму «У вёсцы», першую з адзела «Мадонны», гэты адзел пасвячою А. Р. К., так толькі буквы і пастаўце».

А. Р. К.— Ані Рафайлаўне Какуевай прысвяціў Максім Багдановіч цыкл «Мадонны», сваё запаветнае разуменне прыгожага, якое паэт шукаў у штодзённым жыцці народа. Але работнікі рэдакцыі «Нашай нівы» не выканалі просьбы аўтара і не паставілі перад цыклам «Мадонны» прысвячэння. Таму мы і даведаліся аб ім толькі з пісьма М. Багдановіча, апублікаванага М. Смолкіным у часопісе «Полымя» № 3 у 1958 годзе. А даследчыкі творчасці М. Багдановіча не зварнулі ўвагі на гэтыя радкі з пісьма паэта.

Некалькі слоў аб часе напісання «Веранікі».

На фотакартцы Максіма Багдановіча з аўтографам урыўка з «Веранікі» на рускай мове стаіць дата 24 жніўня 1911 года. Але гэта — толькі пачатак паэмы. Ці існаваў у гэты час беларускі тэкст ёсёй паэмы, сказаць цяжка. Упершыню паэма была надрукавана ў «Вянку» (1913).

Значыць, мы можам дапусціць, што паэма «Вераніка» пачата ў 1911 годзе. А калі напісаны яе асноўны тэкст — у 1911 ці ў 1912 годзе? Фактаў, якія пацвердзілі б дакладную дату, ніяма,

¹ Багдановіч М. Збор твораў. Т. I, Мінск, 1968, стар. 524.

² Там жа, стар. 421.

Ганна Рафаілаўна Какуева.
(Фота 1910 года).

але вядома, што асноўныя матэрыялы да зборніка «Вянок» Максім Багдановіч паслаў у сярэдзіне 1912 года. А ў лісце яго ў рэдакцыю «Нашай нівы» ад 2 сакавіка 1913 года чытаем:

«Сягоння ранкам надаслаў Вам некалькі вершаў, з якіх да зборніка прызначаю толькі эпілог «Веранікі».

Эпілог быў напісаны, відаць, ужо ў той час, калі моладзь какуеўскага дома паехала вучыцца і распалася дружная кампанія гімназістаў. Падзеі

здаюцца паэту даўнім, незваротным мінулым:

Няма таго, што ранш было,
І толькі надпіс «Вераніка»,
На ліпе ўрэзаны ў кары,
Казаў вачам аб тэй пары.

Такім чынам, М. Багдановіч закончыў паэму ў 1913 годзе, і датаваць яе можна 1911—1913 гадамі. У «Вянку» эпілог паэмы быў змешчаны як асобны верш, відаць, з той прычыны, што рэдакцыя атрымала яго з Яраслаўля ў той час, калі частка аркушаў кнігі ўжо была надрукавана.

Яшчэ пазней — у лістападзе 1913 года — паслаў паэт для «Вянка» паэму «У вёсцы». У пісьме, напісаным у кастрычніку ці лістападзе 1913 года, ён пісаў:

«Аддзел «Мадонны» складаецца ў мяне з двух паэм: «Вераніка» і «У вёсцы», чарнавіка апошній няма, аднак, здаеца, патраплю ізноў напісаць».

І ў наступным пісьме:

«На рэдакцыю «Н. Н.» пасылаю паэму «У вёсцы», першую з аддзела «Мадонны».

Частка аркушаў «Вянка» ў гэты час ужо была надрукавана. Але рэдакцыя палічылася з воляй аўтара. Тэкст паэмы «У вёсцы» быў набраны і змешчаны ў пачатку цыкла «Мадонны».

Такім чынам, цыкл «Мадонны» канчаткова аформлены паэтам у 1913 годзе і прысвячаны Ганне Рафаілаўне Какуевай.

Так паступова раскрылася яшчэ адна загадка з творчай біографіі Максіма Багдановіча. Яе дапамог нам разгадаць сын Ганны Рафаілаўны — Мікалай Іванавіч Лілееў.

Ніна ВАТАЦЫ.

